

Posudek disertační práce

Vliv systematického používání vybraných metod výuky výslovnosti anglického jazyka na percepci a produkci hlásky *schwa* u žáků ZŠ,

kterou předkládá

Mgr. Kristýna Poesová

Disertační práce Kristýny Poesové se věnuje v rámci české lingvodidaktiky ojedinělému, a zároveň velmi důležitému tématu, totiž nakolik se výuka výslovnosti integrovaná v hodinách cizího jazyka odráží v percepčních a produkčních dovednostech žáků. Výjimečnost práce spočívá především v tom, že se jedná o experimentální výzkum s ambicí rigorózně prokázat vliv nezávislé proměnné (přítomnost či nepřítomnost výslovnostní výuky) na proměnnou závislou (percepce a produkce neutrálního vokálu *schwa* u žáků základní školy).

Předložená disertační práce má dvě hlavní části. Těžištěm první, teoretické části je výuka výslovnosti cizího jazyka z různých hledisek. Autorka představuje vývoj výuky výslovnosti na pozadí vývoje didaktiky cizích jazyků obecně, od gramaticko-překladové metody až po současný komunikativní přístup. Pojetí výuky výslovnosti je pečlivě usouvztažňováno nejen s klíčovými principy jednotlivých didaktických směrů, ale i s vývojem lingvistických a fonetických věd obecně. Komunikativní metodě a s ní souvisejícím novým požadavkům na výuku výslovnosti cizích jazyků je věnován zvláštní oddíl, v jehož závěru (str. 37–38) autorka představuje velmi užitečné shrnutí didaktických doporučení pro výuku výslovnosti v rámci komunikativního přístupu. Samostatný oddíl se pak zabývá empirickým výzkumem, který byl v oblasti výuky výslovnosti doposud realizován. Kristýna Poesová vychází z nejnovějších pramenů a stejně jako v celé teoretické kapitole jednotlivé studie logicky řadí, názorně popisuje a poučeně komentuje. Poslední oddíl kapitoly zaměřené na výuku výslovnosti se věnuje testování výslovnosti, a to jak percepčních, tak i produkčních dovedností. Dále se autorka v teoretické kapitole zabývá fenoménem cizineckého přízvuku (popisuje např. vliv přítomnosti cizineckého přízvuku na postoje rodilých posluchačů) a osvojováním výslovnosti cizího jazyka (zde analyzuje především vliv věku mluvčího na úspěšnost při osvojování, ale i dalších faktorů jako motivace či míra používání osvojovaného i rodného jazyka a také podobnost mezi rodným a osvojovaným jazykem). V poslední kapitole úvodní části Mgr. Poesová představuje vokalickou redukci v angličtině obecně s důrazem na redukovanou hlásku *schwa*. Autorka se této v angličtině vůbec nejčastější hlásce věnuje z hlediska

artikulačního, fonologického, akustického a ortografického, nevynechává však ani perspektivu regionálních či stylistických odlišností v rámci angličtiny. Stěžejní je vztažení vokálu *schwa* a vokalické redukce obecně ke specifické rytmické struktuře angličtiny a zároveň k obtížím, kterým čelí čeští studenti učící se angličtinu. Závěr kapitoly pak shrnuje dosavadní výzkumy související s anglickým přízvukem a vokalickou redukcí.

V teoretickém úvodu disertační práce popisuje Kristýna Poesová zásadní koncepty srozumitelně a přehledně. Považuji za nutné vyzdvihnout snahu o třeba i volnější překlad termínů, s nimiž se v anglicky psané literatuře často setkáváme a jejichž český ekvivalent doposud není v povědomí odborné veřejnosti zcela zaveden, (např. *bootstrapping*, str. 73; nebo spolu související koncepty *comprehensibility*, *intelligibility* a *accentedness*, str. 40). Autorka prokázala přehled i o skutečně nejnovějším vývoji v oblasti výuky výslovnosti a schopnost jednotlivé přístupy nejen popsat, ale také systematicky srovnávat a kriticky hodnotit. Jsem přesvědčen, že se tato kapitola (nebo její části) může stát cenným studijním materiálem.

Teoretickému úvodu předložené práce lze vytknout jen formální drobnosti. Ačkolí autorka obecně cituje zdroje pečlivě, několik chyb se v této oblasti vyskytuje, např. odlišné roky též publikace v textu a v seznamu referencí (Underhill, str. 43; Wrembel, str. 47; Zielinski, str. 49) nebo chybně napsané jméno autora (Juszyk, str. 73; Giegerich, str. 78 a 83). Uvedu jen jedinou věcnou připomínku: v poznámce pod čarou 44 (str. 78) by bylo vhodné uvést konkrétní slova pro ilustraci plného vokálu a nepřízvučné slabiky.

V druhé, výzkumné části své disertační práce Kristýna Poesová postupně představuje východiska a výsledky realizovaného experimentálního výzkumu. Autorka nejprve formuluje výzkumný problém a pracovní hypotézu, dále pak popisuje vlastnosti experimentální a kontrolní skupiny a základní parametry výukového působení v experimentální skupině. V samostatném oddílu je důkladně popsán nástroj, pomocí něhož autorka u obou skupin žáků hodnotila jejich percepční a produkční dovednosti na počátku experimentu a po jeho dokončení. Zde musím vyzdvihnout příkladný vědecký přístup při ověřování validity testového nástroje, které probíhalo ve dvou pilotních fázích. Další oddíl pak podrobně představuje soubor výukových aktivit, které Mgr. Poesová vytvořila, a metodické principy, podle nichž byly vytvářeny. Jedná se o aktivity zaměřené na percepci i produkci cílové hlásky *schwa*, na nepřízvučné slabiky víceslabičných slov i na často redukovaná strukturní slova, na metalingvistickou znalost cílového konceptu i na skutečné používání vokalické redukce v angličtině. Z popisu je zřejmé, že se nejedná o náhodně poskládanou sadu aktivit transformovaných z různých cvičebnic výslovnosti, ale o promyšlený, vnímavě sestavený *schwa*-centrický systém výuky výslovnosti, který byl navíc integrován do probírané látky

v používané učebnici z hlediska gramatického i z hlediska slovní zásoby. Na druhou stranu je však třeba zdůraznit, že aktivity nejsou vázány na konkrétní látku v dané učebnici, že jsou snadno adaptovatelné do jiného výukového prostředí. Autorka tak prokazuje svou erudovanost jak v oblasti fonetické, tak i v oblasti didakticky cizího jazyka.

V dalších kapitolách již Kristýna Poesová představuje výsledky svého výzkumu: postupně porovnává percepci a produkci žáků v obou skupinách po ukončení pedagogického působení s jejich dovednostmi před započítím experimentu. Předností takto postaveného výzkumného problému je skutečnost, že autorce umožnil kvantifikaci významnosti nalezených rozdílů. Všechny nalezené vztahy jsou proto vyhodnoceny odpovídajícími statistickými metodami a popsány dle konvencí fonetického výzkumu. Ačkoli výsledky experimentu Kristýně Poesové neumožnily jednoznačně zamítnout nulovou hypotézu, totiž že se výuka výslovnosti neodrazí na percepčních ani produkčních dovednostech žáků 7. třídy ZŠ, představuje realizovaný výzkum z mnoha hledisek velmi cenný materiál. Zároveň výsledky naznačují, že při delším pedagogickém působení by se dílčí tendence, které autorka u jednotlivých slov identifikovala, mohly projevit systematictější vlivem v žádaném směru: drtivá většina statisticky významných zlepšení se vyskytla pouze u experimentální, a nikoli u kontrolní skupiny.

Mám-li shrnout výzkumnou část disertační práce Mgr. Poesové, experiment je popsán příkladným způsobem, s logickou progresí od metodologického pozadí výzkumu až po diskusi. Výzkum byl pečlivě proveden a je popsán s dostatečnou úplností, což splňuje požadavek na replikovatelnost. Výsledky jsou správně statisticky vyhodnoceny, prezentovány srozumitelně a za pomoci odpovídajících grafických prostředků. Autorka se poctivě snaží nacházet přijatelná vysvětlení pro zjištěné výsledky. Důležité je zmínit i skutečnost, že části výzkumu již byly publikovány v rámci konferenčních sborníků.

Mé připomínky k experimentální části předložené disertační práce se opět týkají spíše formálních záležitostí a nesnižují hodnotu provedeného výzkumu. Na str. 126 je uvedeno, že byly vyřazeny elementy kratší než 0,007 ms; míněno bylo zřejmě 7 ms. Na str. 129 i dále je poměr dvou časových údajů uváděn v milisekundách. V tabulce 22 na str. 130 by měla být hodnota $p = 0,009$ u slova *potato* zvýrazněna jako významná. Na str. 146 autorka píše o intonačním rozpětí a hodnoty uvádí v dB.

Rád bych, aby se Kristýna Poesová u obhajoby vyjádřila k následujícím dotazům:

- Jakým způsobem byla ověřena kvalita výslovnosti dvou vyučujících, které výslovnostní výuku realizovaly?
- V závěru disertační práce je provedena reflexe souboru výukových aktivit a autorka zmiňuje i požadavky na nové aktivity. Rád bych ji požádal, aby při obhajobě jednu

takovou aktivitu detailněji nastínila.

- Jaká doporučení by autorka na základě získaných výsledků formulovala pro dřívější fáze osvojování angličtiny v rámci školní výuky v českém prostředí?

Na závěr bych rád shrnul podstatné body. Kristýna Poesová ve své disertační práci poutavým a zároveň odborným způsobem popsala výsledky dosavadního výzkumu v oblasti výzkumu výslovnosti cizího jazyka. Příkladně provedla experimentální výzkum zjišťující vliv výuky výslovnosti na percepční a produkční dovednosti žáků na základní škole. Z celkového podání práce je zřejmá výrazná znalostní úroveň v oblasti fonetických věd i v oblasti lingvodidaktiky. Závěrem bych rád zmínil jazykovou vytríbenost textu. Výše uvedené výhrady se netýkají samotných výsledků práce, jde spíše o připomínky formálního charakteru.

Na základě výše uvedených skutečností jednoznačně doporučuji, aby předložená studie byla přijata jako práce disertační.

V Praze dne 20. listopadu 2012

Mgr. Radek Skarnitzl, Ph.D.
Fonetický ústav FF UK